

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2026. № 2.

ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.2.159>

УДК 338.436

A. O. Сірінюк,

аспірант кафедри економіки,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-9198-6630>

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЦІЛЕЙ, ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ОСНОВ, ПРИНЦИПІВ, ФУНКЦІЙ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ФОРМ АГРОБІЗНЕСУ

A. Sirinok,

Postgraduate student of the Department of Economics,

Dnipro State Agrarian and Economic University

THE RELATIONSHIP BETWEEN GOALS, ORGANIZATIONAL FOUNDATIONS, PRINCIPLES, FUNCTIONS AND INTEGRATION FORMS OF AGRIBUSINESS

Зазначено, що глобалізація та широкомасштабні ринкові трансформації, капіталізація економіки зумовлюють необхідність формування та розвитку різноманітних інтеграційних форм, чому потрібна державна підтримка та захист. Встановлено, що взаємозв'язок, єдність

цілей, ресурсів, принципів, функцій найбільш повно представлена в програмно-цільовому методі управління, на основі якого формуються цільові регіональні програми, що включають інноваційно-інвестиційні проєкти, інформаційні потоки та засоби комунікації, фінансові інструменти, у тому числі субсидування відсоткових ставок за кредитами.

Визначено, що основні інституційні інструменти утворення інтеграційних форм, фактичне здійснення яких визначає напрями подальшого аналізу та створює основу для методичних рекомендацій щодо обґрунтування формування даних структур. Такими інструментами, на думку автора, є нормативні документи; об'єктивно існуючі та створювані взаємозв'язки суб'єктів господарювання; організаційні форми; державне регулювання. Обґрунтовано, що для агробізнесу найбільше значення мають: система забезпечення цукрових заводів сировиною; співвідношення власної та імпоротної сировини; інвестиційна підтримка; інформаційне забезпечення; державна підтримка шляхом оптимізації мит, квот, тарифів та оподаткування. Ефективність інтеграційних форм є досить складною, багатоаспектною категорією, пов'язаною з різноманіттям результатів господарської діяльності інтегрованих структур і факторів, що її визначають.

It is noted that globalization and large-scale market transformations, capitalization of the economy necessitate the formation and development of various integration forms, which require state support and protection. The association of agribusiness producers and processing enterprises makes it possible to perform a number of functions, including: the implementation of the relationship of economic interests, a mutually beneficial basis for partnership; the relationship of economic interests with innovations; the realization of potential advantages; ensuring expanded reproduction; adaptation to environmental changes; saving transaction and agency costs; information support on market conditions; assistance in concluding contracts; insurance; accounting and mutual offsetting; facilitation of lending; transportation and storage of products; organization of

advertising. The relationship, unity of goals, resources, principles, functions is most fully represented in the program-targeted management method, on the basis of which target regional programs are formed, including innovation and investment projects, information flows and means of communication, financial instruments, including subsidizing interest rates on loans.

It has been determined that the main institutional tools for the formation of integration forms, the actual implementation of which determines the directions of further analysis and creates the basis for methodological recommendations for substantiating the formation of these structures. Such tools, in the author's opinion, are regulatory documents; objectively existing and created relationships between business entities; organizational forms; state regulation. For agribusiness, the following are of greatest importance: the system of providing sugar factories with raw materials; the ratio of own and imported raw materials; investment support; information support; state support through the optimization of duties, quotas, tariffs and taxation. The effectiveness of integration forms is a rather complex, multifaceted category, associated with the diversity of the results of the economic activity of integrated structures and the factors that determine it. Since the activities of various agribusiness formations should be considered in the system of social production and economic relations, the effectiveness of agro-industrial production will be inherent in the characteristics of the category of social production efficiency.

Ключові слова: *ринкові трансформації, капіталізація, інтеграційні форми, державна підтримка, економічні інтереси, взаємовигідне партнерство, потенційні переваги, програмно-цільові методи управління, інноваційно-інвестиційні проекти*

Keywords: *market transformations, capitalization, integration forms, state support, economic interests, mutually beneficial partnership, potential benefits, program-targeted management methods, innovation and investment projects.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У суспільстві повинні взаємодіяти сильні державний та приватний сектори, що ефективно працюють. В Україні, починаючи з 90-х рр. ХХ століття, здійснювалося формування засад демократичного суспільства та ринкових відносин. Але в процесі реформ не вдалося повною мірою використати переваги кооперації, різноманіття інтеграційних підходів. На всіх етапах розвитку кооперації в Україні держава грала регулюючу роль, створювала певні умови до виконання її функцій [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження розвитку інтеграційних форм та ефективності агробізнесу в зазначеній сфері здійснюють такі вітчизняні науковці: К. В. Бугера, А. І. Бутенко, Н. Л. Шлафман, О. В. Бондаренко, В. Л. Вороніна, М. М. Зюкова, А. Є. Артеменко, С. В. Дзигаленко, П. В. Пузирьова, Л. Л. Калініченко, О. А. Круглова, Л. А. Михайлова та інші.

Метою статті є дослідження взаємозв'язку цілей, організаційних основ, принципів, функцій та інтеграційних форм агробізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різноманітність передумов, інституційних умов, принципів і функцій інтеграції визначає можливість формування та розвитку багаторівневої економіки України, що має господарюючі суб'єкти різноманітних організаційно-економічних форм [3]. Такими формами можуть бути як великі, організовані на корпоративних основах, так і середні, дрібні, організовані на кооперативних основах. З іншого боку, інформаційні, комунікаційні функції можуть виконувати некомерційні організації.

При виробленні управлінських підходів необхідно враховувати взаємозв'язок цілей, організаційних основ, принципів, функцій і форм інтеграції (табл. 1.).

Становлення нових інтегрованих виробничих (фінансово-виробничих, виробничо-торгівельних) корпоративних структур, орієнтованих на платоспроможний попит, є одним із ключових чинників зміни традиційної

системи управління у агробізнесу. Подана таблиця показує, що цілі інтеграції можуть бути досягнуті шляхом урахування її організаційних основ, розробки принципів і функцій інтеграційних форм, внаслідок чого можливе утворення різних інтеграційних форм відповідно до галузевих, регіональних особливостей та інституційних умов, що склалися.

Таблиця 1. Взаємозв'язок цілей, організаційних основ, принципів, функцій та інтеграційних форм агробізнесу

Цілі	Організаційні основи	Принципи	Функції	Форми
1. Оптимізація міжгосподарської технічної та фінансової взаємодії	Ефективна міжфірмова інтеграція	Забезпечення цілісності технологічного процесу	- розширеного відтворення; - взаємозв'язок економічних інтересів	ІНТЕГРАЦІЙНІ ФОРМИ: - КОРПОРАЦІЇ; - КЛАСТЕРИ; - ТПК; - ФПГ; - КООПЕРАТИВИ; - ТОВАРИСТВА; - АСОЦІАЦІЇ; - СПІЛКИ; - ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНІ ЦЕНТРИ
2. Зниження витрат опортуністичної поведінки	Кооперація діяльності та спільне управління	Оптимізація трансакційних витрат	Економія трансакційних та агентських витрат	
3. Досягнення синергетичного ефекту	- інноваційні стратегії; - пріоритетність знань, інформації; - динамічна рівновага	- комерціалізація нововведень; - облік тенденцій ринку; - забезпечення господарського взаємозв'язку структурних підрозділів; - динамічний господарський механізм	- взаємозв'язок економічних інтересів з інноваціями; - інформаційне забезпечення; - адаптація; - реалізація потенційних переваг	
4. Згладжування диференціації розвитку територій	- багаторівнева економіка; - міжгалузева інтеграція	Взаємоприспосовування територіально відокремлених суб'єктів господарювання	- розширене відтворення; - взаємозв'язки економічних інтересів; - інформаційного забезпечення	

На основі вищевикладених положень можна визначити основні інституційні інструменти утворення інтеграційних форм, фактичне здійснення яких визначає напрями подальшого аналізу та створює основу для

методичних рекомендацій щодо обґрунтування формування даних структур [4]. Такими інструментами, на думку автора, є нормативні документи; об'єктивно існуючі та створювані взаємозв'язки суб'єктів господарювання; організаційні форми; державне регулювання. Для агробізнесу найбільше значення мають: система забезпечення цукрових заводів сировиною; співвідношення власної та імпоротної сировини; інвестиційна підтримка; інформаційне забезпечення; державна підтримка шляхом оптимізації мит, квот, тарифів та оподаткування.

Ефективність інтеграційних форм є досить складною, багатоаспектною категорією, пов'язаною з різноманіттям результатів господарської діяльності інтегрованих структур і факторів, що її визначають. Оскільки діяльність різних формувань агробізнесу слід розглядати у системі суспільних виробничо-економічних відносин, оскільки ефективності агропромислового виробництва будуть властиві характеристики категорії ефективності громадського виробництва.

Слово «ефективний» означає «той, що веде до потрібних результатів, що дає ефект». Під ефектом економічної теорії розуміється отриманий результат того чи іншого виробничого процесу [5, с. 69]. У суспільному виробництві стикаємося не лише з позитивними, корисними результатами, а й із негативними. До останніх, поряд із браком, низькою якістю продукції, нераціональним використанням суспільної праці та природних багатств, слід віднести також шкідливий вплив виробництва на навколишнє середовище, на здоров'я людини, певний вплив на кваліфікацію та творчий характер праці. В економічній літературі найчастіше із категорії «ефективності» виокремлюють поняття «економічної ефективності», яку визначають через результативність процесу виробництва. Як правило, коли йдеться про економічну ефективність, всі уявлення про результативність господарської діяльності зводяться до співвідношення «результату» та «витрат» чи «ресурсів». Категорія «ефективність» включає також і соціальні аспекти життєдіяльності.

При характеристиці категорії ефективності, розкритті її змісту необхідно розрізняти критерій «показник економічної ефективності», враховуючи її складну структуру. На думку ряду вчених, зміст категорії «ефективність виробництва» є «неоднорідним (неоднозначним)» навіть у межах однієї й тієї соціально-економічної формації. «Однорідними залишаються лише логічні формули ефективності та її критерію. Формула ефективності «... представляється як відношення «результату» та «витрат». Критерій ефективності (мірило, оцінки, принцип, підхід) характеризується ступенем реалізації інтересів» [7, с. 267].

Оскільки виділяють різні види інтересів – особисті, колективні та суспільні, остільки з позиції реалізації кожного з них зміст «результатів» та «витрат» видається неоднозначним. Вихідним інтересом у їхній складній ієрархічній структурі, як відомо, є особистий. «Це полягає в тому, що і колективний економічний інтерес, і громадський економічний інтерес своєю основою мають особисті інтереси» [7, с. 264]. Тобто реалізація двох інших має бути спрямованою на більш повне задоволення особистих економічних інтересів. Виходячи з цього, повним економічним ефектом виробництва за певний кінцевий період часу можна вважати всю величину чистого продукту суспільства, всю суму національного доходу, яка включає всі складові фонду споживання. З усього вищевикладеного можна зробити низку важливих висновків:

1) у зв'язку з тим, що поняття «ефективності» не є однозначним навіть у межах однієї соціально-економічної формації, проблема ефективності інтеграційних форм агробізнесу потребує окремого вивчення як у зв'язку з її актуальністю, так і через відмінні риси цієї сфери суспільного виробництва;

2) «логічні формули ефективності», які слід розглядати в системі показників економічної ефективності інтеграції агробізнесу, являтимуть собою відношення «результату» та «витрат»;

3) особливе місце в числі заходів щодо поліпшення стану питання, тим більше такого важливого як підвищення ефективності інтеграції агробізнесу, завжди займатимуть ті з них, які спрямовані на підвищення ступеня

задоволення особистих економічних інтересів, оскільки їх реалізація зрештою визначає критерій ефективності.

Звертають увагу на три моменти, які ускладнюють вибір показників економічної ефективності роботи підприємств та об'єднань агробізнесу [4]:

1. Різні підходи щодо різних показників – продуктивності, рентабельності та інших. При визначенні рентабельності виробництва, наприклад, у сільському господарстві прибуток зіставляють із витратами на товарну продукцію, тоді як у промисловості вона поділяється на вартість фондів. В оцінці ефективності інтеграції агробізнесу до класичних показників треба додавати такі, які «... були б прямим наслідком процесу міжгалузевого інтегрування» [6].

2. Некоректність порівняння продуктивності праці та рентабельності підприємств та об'єднань агробізнесу з відповідними показниками сільськогосподарських підприємств, що не мають промислових виробництв. Продукція переробки пов'язана з додатковими витратами праці та коштів, а тому має вищу вартість.

Тут ми не повністю поділяємо думку авторів щодо некоректності такого порівняння. Насамперед, це пов'язано з тим, що, як було зазначено вище, порівняння показників ефективності формувань агробізнесу та сільськогосподарських підприємств є одним із напрямків визначення ефективності інтегрування. Якщо ми будемо зіставляти результати діяльності того ж господарства, де була налагоджена промислова переробка продукції, з результатами його діяльності до появи в ньому цехів переробки або навіть із результатами діяльності інших господарств, що знаходяться в тій же сировинній зоні переробних підприємств, ми отримаємо ясне уявлення про ефективність додаткових витрат, пов'язаних із будівництвом переробних підприємств в агропромисловості.

3. Можливість повторного рахунку щодо обсягу в об'єднаннях кількох технологічно пов'язаних між собою виробництв: сільське господарство, переробка, упаковка, транспортування, реалізація (торгівля). Щоб уникнути

повторного рахунку, слід проводити глибокий аналіз діяльності об'єднання, його структурних підрозділів.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Аналізуючи різні джерела наукової літератури, ми дійшли висновку у тому, що ці системи оціночних показників, які пропонують різні вчені-економісти, обов'язково містять, крім інших, ті, що характеризують ефективність використання основних чинників агробізнесу – землі, трудових ресурсів і виробничих фондів.

Погоджуємось, що в оцінці ефективності виробництва агробізнесу слід, перш за все, звертати увагу на стан використання найважливіших факторів виробництва та окупність витрат. Інша справа, коли йдеться про те, які саме показники пропонують різні вчені як оціночні. На наш погляд, деякі з них навряд чи можуть претендувати на роль «результативних», які також мають відбивати віддачу від вкладень, тобто відбивати «результат» та «витрати». Хоча багато хто з них представляє певний інтерес і може, на наш погляд, використовуватись як додаткові показники, що характеризують результати діяльності формувань агробізнесу.

Названі автори об'єднують у систему показників ефективності інтеграційних форм такі показники, як обсяг валової продукції та його середньорічне зростання, обсяг товарної продукції, частка продукції профілюючих галузей у спільній товарній продукції, розмір основних фондів та їх середовище зростання, чисельність середньорічних працівників, кількість загальних об'єктів, створених в результаті інтеграції, вартість в них основних фондів, розмір оборотних коштів.

Зазначено, що наведені вище показники некоректно характеризувати як систему показників ефективності інтеграції. Швидше за все, вони є лише складовими частинами тих показників, які складуть систему, а точніше будуть чисельником, тобто «результатом», або знаменником – «витратами» формул ефективності виробництва.

Тут же вчені виділяють в окрему групу показники соціальної ефективності формувань агробізнесу: рівень оплати праці, що припадає на

100 працівників із вищою освітою, із середньою спеціальною; забезпеченість житловою площею; частка працівників механізованої праці; кількість відпрацьованого протягом року працівниками промисловості та сільськогосподарського виробництва; фондоозброєність, енергоозброєність праці у сільському господарстві та промисловості; рівень механізації основних процесів.

Література

1. Дугінець Г., Ніжейко К. Цифровізація аграрного сектору ЄС: досвід для України. *Economy and Society*, № 56, 2025. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-148>.

2. Яценко О. М., Андрющенко А. Д., Осадчук В. Є., Кирилюк О. В. Архітектура інноваційної екосистеми агротрейдингу в умовах цифровізації. *Scientific journal "Modeling the development of the economic systems"*. 2025. № 4. С. 407-418. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-18-52>.

3. Фрейхоф М., Гріспос Дж., Пітла С., Столле К. На шляху до випробувального стенду кібербезпеки для сільськогосподарської техніки та середовища [Електронний ресурс]. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/biosysengfacpub> (дата звернення: 01.12.2025).

4. Губені Ю., Лисюк О., Балаш Л. Оцінка ефективності ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах сучасних викликів. *Ефективна економіка*, № 7, 2025. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.15>.

5. Яценко О. М., Андрющенко А. Д., Осадчук В. Є., Кирилюк О. В. Світовий досвід використання блокчейну, токенизації та криптоактивів у цифровізації інноваційних екосистем агротейдингу. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. № 6 (21). С. 66-78. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.21-32>.

6. Кулкарні А. та ін. Огляд інцидентів кібербезпеки в харчовому та сільськогосподарському секторах [Електронний ресурс]. 2024. URL: https://arxiv.org/abs/2403.08036?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.12.2025).

7. Яценко О. М., Андрющенко А. Д., Осадчук В. Є., Кирилюк О. В. Цифрова трансформація екосистем в умовах глобальних викликів.

References

1. Duhinets, H.V. and Nizheiko, K.A. (2023), “Digitalization of the eu agricultural sector: experience for Ukraine”, *Economy and Society*, vol. 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-148>.
2. Yatsenko, O. Andriushchenko, A. Osadchuk, V. and Kyryliuk, O. (2025), "Architecture of an innovative agricultural trading ecosystem in the conditions of digitalization", *Scientific journal "Modeling the development of the economic systems*, vol. 4, pp. 407-418. <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-18-52>.
3. Frejkhof, M. Hrispos, Dzh.Pitla, S. and Stolle, K. (2022), “Towards a cybersecurity testbed for agricultural machinery and the environment”, available at: <https://digitalcommons.unl.edu/biosysengfacpub> (Accessed 01.12.2025).
4. Hubeni, Yu. Lysiuk, O. and Balash, L. (2025), “Assessment of the efficiency of resource potential in agricultural enterprises of Lviv region under contemporary challenges”, *Efektivna ekonomika*, vol. 7. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.15>.
5. Yatsenko, O. Andriushchenko, A. Osadchuk, V. and Kyryliuk, O. (2025), "Global experience in the use of blockchain, tokenization, and crypto-assets in the digitalization of innovative agritrading ecosystems", *Digital Economy and Economic Security*, vol.6 (21), pp. 66-78. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.21-32>.
7. Kulkarni, A. (2024), “Overview of cybersecurity incidents in the food and agriculture sectors”, available at: https://arxiv.org/abs/2403.08036?utm_source=chatgpt.com (Accessed 01.12.2025).
8. Yatsenko, O. Andriushchenko, A. Osadchuk, V. and Kyryliuk, O. (2025), "Digital transformation of ecosystems under global challenges", *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, vol. 4. pp. 265-272. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-4-52>.

Отримано редакцією журналу / Received: 04.02.26

Прорецензовано / Revised: 09.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 19.02.26